

William M. Johnston

Filip Šimetin Šegvić

DIJALOG S POVODOM

“AUSTRIJSKI DUH” – PRIJE I POSLIJE

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Centar za komparativnohistorijske i interkulturalne studije

FF Press

Zagreb, 2009.

Zašto dijalog o “Austrijskom duhu”?

Povijest “austrijskog nasljeđa” XX. stoljeća je burna. Prekidi kakvi su se u Austriji događali 1918, 1934, 1938. i 1945. godine imali su jak utjecaj na (pre)oblikovanje stava prema vlastitoj tradiciji.

Koliko god se teškom činila austrijska prošlost, ni “sadašnjost do 1945.” nije bila laka. Austrijska i svjetska historiografija dugo nisu mogli povezati sve komponente – nacionalnu, kulturnu, vjersku i duhovnu – koje bi ocrtavale austrijski identitet. Mitologizacije i ideologizacije pojedinih problema često su onemogućavale stvaranje sustavnoga kritičkog stava. O austrijskom identitetu historičari toga doba nisu mnogo govorili. Možda je upravo empirijski i pragmatični duh, pomiješan s jakim utjecajem njemačke historiografije, pogotovo Heinricha von Sybela (1817–1895) i Theodora von Sickela (1826–1908), doveo do toga da se austrijska historiografija dugo ne usudi ići dalje od “tisućljetne njemačke tradicije”. Manji broj povjesničara, za koje Austrija nije bila samo Ostmark (istočni dio Njemačke), često nije imao snagu za konfrontacijom s njemačkom povijesti. Socijalistička struja u Austriji takav stav poslije 1945. nije više prihvaćala, no nije ni pokušala dati pravi odgovor na pitanje gdje je i što je to, zapravo, austrijski identitet. S jedne strane razračunavanje s prošlošću, mrsko odbijanje “razvratne” Kakanije,¹ a s druge strane osuđivanje Prve

¹ “Kakanija” izraz je Roberta Musila nastao iz kratice “K. u. k.”. Austro-ugarskom nagodbom iz 1867. utemeljena je Austro-Ugarska monarhija u kojoj su Mađarska i Austrija imale ravnopravan državno-pravni odnos. Zemlje pod vladavinom Austrije (*Cislajtanija*) označavale su se samo sa “K.u.k. – *kaiserlich-königlich*, pri čemu se *königlich* odnosilo na češku kraljevsku tradiciju, koju je titula cara u sebi nosila, dok su se ustanove zemlje pod mađarskim vladavinom (*Translajtanija*) označavale oznakom “m. kir.” (*magyar király*) ili “kgl. ung.” (*königlich ungarisch*).

republike kao "zemlje koja se nije oduprla Hitleru", samo su još otežali rješavanje pitanja. Desna struja je, pak, bila koncentrirana na obranu "austrofašizma" kao "prepreku Hitlerovom nacional-socijalizmu". No, zapravo, ni jedna niti druga struja nisu davali potrebne odgovore.

Ipak, 1970-ih prilike se mijenjaju, i to i izvana i iznutra. Postojanje austrijskog identiteta za novije je generacije neupitno, a bogata i necjelovito istražena tradicija pruža novu priliku za dugo traženim odgovorima. Historiografija je naposljetku prihvatila osnovne pretpostavke koje su austrijski mislioci i esejisti, poput Antona Wildgansa, već 1930-ih godina pretpostavili. Usporedno s time, austrijska je politika (ne)izravno ponovno usmjerila historiografiju prema europskom jugoistoku i istoku – Mađarskoj, Češkoj, Slovačkoj, Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, Srbiji (napose Vojvodini!), Rumunjskoj, Poljskoj i Ukrajini, zemljama koje su dotada bile i više nego samo "s druge strane željezne zavjese". Teški teret austrijske historiografije prije 1960-ih i 1970-ih stvorio je barijeru prema nekoć integralnim dijelovima Monarhije, koja je, postojanjem one hladnoratovske, dakle političke i kulturne zavjese, samo ojačala. Novonastale države poput Češke, Slovačke i Hrvatska nakon pada komunizma prisjetile su Austriju na zajedničku prošlost.

U trenutku dok još rezultati i učinci debate o identitetu u Austriji nisu bili sasvim jasni, američka historiografija ponudila je neke odgovore. Fascinacija Austrijom, pogotovo Bečom, postaje očitom: povjesničari Carl Schorske, Allan Janik i Stephen Toulmin te William Johnston, svatko na svoj način, daju vizije "stare Austrije" izvana. Knjiga Williama M. Johnstona *The Austrian Mind*, svojevrsna "fenomenologija" austrijske kulture i duha između 1848. i 1938, dala je uvid u kompleksnost ideja na "podnavskom prostoru".

Američkoj historiografiji još od 1930-ih godina – pod utjecajem uglednih bečkih emigranata (Hansa Kelsena, Ernsta Gombricha, Josepha Schumpetera, primjerice) te sa snažnim uporištem

u razvijenim i prestižnim institucijama – otkrivanje Austrije, jednom kada je postavljeno kao zadatak, nije moglo predstavljati veliku poteškoću. Psihohistorija je prva na taj zadatak reagirala jer je u njemu pronašla i vlastitu povijest. Početkom 1980-ih godina, dok je u Austriji još trajala debata o identitetu, Friedrich Heer je objavio knjigu *Der Kampf um die österreichische Identität* (Borba za austrijski identitet). U njoj kaže:

Unutrašnja povijest Austrije hitno zahtijeva psihohistoriju kakva se zadnjih desetljeća intenzivno razvijala u sjevernoj Americi. A gotovo da je posve zabranjena u njemačkoj zemlji, u domovini psihoanalize – stručnim povjesničarima čini se opscenom, sasvim "neznanstvenom".²

Kada je 1996. godine u Austriji slavljen Milenij, obljetnica prvog spomena imena zemlje (godine 996. se u ispravi cara Otona III. spominje ime "Ostarrichi"), pitanje austrijskog identiteta dobilo je dodatnu važnost i unutar same Austrije. Današnja austrijska historiografija, iako možda ne sasvim po Heerovim mjerilima i željama, pronašla je svoj način pristupa postavljenom izazovu. U naše dane takva "psihohistorija Austrije iznutra" čini se prisutnijom no ikad ranije. Kada bismo parafrazirali Karla Krausa, mogli bismo reći da "prošlost nikada nije bila tako lijepa kao što je danas" a da pritom ne izgubimo iz vida i specifičnu ironičnost i samokritičnost ovoga velikog austrijskog satiričara. Nova knjiga Williama Johnstona u pripremi: *Gibt es einen österreichischen Menschen?* (Postoji li "austrijski čovjek"?) trebala bi ponovno pokrenuti diskusiju o identitetu, no ovoga puta s dominantno naglašenim postignućima novije austrijske historiografije.

Hrvatska kulturna javnost ime Williama M. Johnstona zasigurno veže uz knjigu *The Austrian Mind* iz 1972. (*Austrijski duh*, 1993). Međutim, Johnstonov je daljnji rad ostao posve nepoznat. S tim problemom sam se prvi put susreo na seminaru iz predmeta Povijest srednje i jugoistočne Europe u XX. stoljeću prof. dr.

² Friedrich Heer, *nav. dj.*, Böhlau, Beč 2001, str. 17-18

sc. Božene Vranješ-Šoljan. Bio sam motiviran produbiti znanja o samoj knjizi i autoru te poželio da i s autorom stupim u kontakt i razgovaram. Nakon što smo komentare i mišljenja razmjenjivali putem elektronske pošte. Pred kraj 2008. godine, kada je profesor Johnston održao predavanje u sklopu *Wiener Vorlesungen* ("Bečkih predavanja"), konačno smo se i susreli. Razgovor je obavljen na njemačkom jeziku, u stanu profesora Johnstona u Beču, dan nakon njegova predavanja, 12. studenog 2008. Napomenuo bih da je u dogovoru s urednikom, prof. dr. sc. Dragom Roksandićem, na kraju unijeto kazalo, iako to i nije uobičajeno u sličnim edicijama. Učinjeno je to zbog iznimno velikog broja imena koje spominje profesor Johnston, a koja su nerijetko slabije poznata u nas, što ne znači da su manje važna za pristup problematici povijesti "Austrijskog duha".

Ovim se putem posebno zahvaljujem profesorici Vranješ-Šoljan, te svima koji su na bilo koji način pomogli ili sudjelovali u realizaciji razgovora: ponajprije prof. dr. sc. Dragi Roksandiću, čije su mi sugestije bile iznimno korisne tijekom pripreme samoga razgovora te bez kojega ovaj razgovor ne bi bio ni objavljen, prof. dr. sc. Iskri Iveljić, koja mi je također dala dragocjene primjedbe i komentare prije i poslije razgovora, dr. sc. Jadranki Brnčić, koja je radila lekturu ovog razgovora, te kolegici Vanji Dolenc na suradnji tijekom puta u Beč.

Zagreb, 7. veljače 2009.

F. Š. Š.

DIJALOG S POVODOM

AUSTRIJSKI DUH

Opere d'arte

Wien I.

K. S. Hof-Druckerei
Bismarckstr. 10
Wien, 1895

O povijesti, povijesnoj znanosti i povijest duha

ŠIMETIN ŠEGVIĆ: Profesore Johnstone, koje ste teme obrađivali u Vašim knjigama, kako ste do njih došli te koje je Vaše temeljno područje interesa?

JOHNSTON: Imam pet osnovnih interesnih područja, i to:

Prvo, povijest duha i ideja u smislu kakvom joj pridaju Dilthey, Meinecke, Srbik, Schumpeter. Joseph Schumpeter svojim je remek-djelom *The History of Economic Analysis* iz 1953. doveo čistu povijest ideja do vrhunca kakav je dotada za djela na engleskom bio još neviđen.

Drugo, kako bi se povijest duha proširila, nužno je u nju uključiti i kulturnu povijest i povijest umjetnosti, povijest glazbe i povijest svakodnevice. Kulturna povijest, dakle, razrađuje povijest duha.

Treće, u osamdesetim godinama bavio sam se putopiscima koji su ujedno bili i kulturni kritičari, tj. tzv. kulturni povjesničari poput Gregoroviusa, Chateaubrianda, Ruskina. Svoje sam istraživanje sazeo u knjizi *In Search of Italy*.

Četvrto, moja knjiga *Celebrations* formulira – na temelju kulturne antropologije, prije svega Georgesa Balandiera – jednu moguću kulturnu kritiku današnjeg kulta godišnjih proslava.

Peto, na području znanosti o religijama bavio sam se uglavnom stvaranjem kompendija referenci, što sam objavio u knjizi *Recent Reference Books in Religion* (1996), no to sada više ne radim.

Moja nova knjiga sažima dosad navedeno: promatram esejiste koji su istraživali austrijsku osebnost, iz perspektiva; povijesti ideja, kulturne povijesti i opisa pejzaža – sve to kako bi se postigla nova sveobuhvatna kulturna kritika austrijskog identiteta.

ŠIMETIN ŠEGVIĆ: Možete li se složiti s definicijom (dakako, pojednostavnjenom) povijesne znanosti kao "znanost ljudskih poslova u vremenu i prostoru"? Koja bi bila vaša definicija?

JOHNSTON: Ovo je gotovo jedino pitanje od svih Vaših 40 pitanja koje me uopće ne privlači. Definiciju bi preformulirao: "Povijest je sveobuhvatna znanost ljudskih poslova, a prije svega ljudskih tekovina i izazova u svim kulturama i svim vremenima".

ŠIMETIN ŠEGVIĆ: U kojem su odnosu za Vas prošlost, sadašnjost i budućnost?

JOHNSTON: Pred kraj 2008. svijet je s novim predsjednikom SAD-a, Barackom Obamom, dobio priliku za veliki zaokret. Na povjesničarima je da takve prijelaze ističu proučavajući ih unutar koncepta *dugog trajanja* ("longue durée"). Njemački kulturni sociolog Norbert Elias takvo je postupanje razvijao kroz pojam dugotrajnog *habitusa*. Eliasov *habitus* duboko je ukorijenjen način života kakav djeluje već stoljećima. Izdavačka kuća Picus moje je bečko predavanje o tom pojmu iz studenog 2007. objavila u siječnju 2008. Analiza dugog trajanja kulturnih fenomena povezuje, dakle, prošlost, sadašnjost i budućnost. U novoj knjizi pokušavam pronaći *habitus* nekolicine Austrijanaca.

ŠIMETIN ŠEGVIĆ: Spominjete novoga predsjedničkog kandidata u Americi. Od njega se mnogo očekuje, često se za njega govori da je "novi Kennedy". No, prisjetimo li se izbora iz 1932. i 1952, ne možemo a da se ne pitamo: može li takav pritisak, prisutan u svim dijelovima svijeta, štetno djelovati? Što Vi mislite da gospodin Obama može napraviti?

JOHNSTON: Dobro pitanje. No, Kennedyjevo i Obamino vrijeme se bitno razlikuju. Danas postoji informatička industrija, tj. računala i informacijski sustav [Computer and Information system]. Američki su inženjeri razvili elektroniku, no ni jedan američki političar dosad nije to iskoristio. I upravo će to Obama učiniti. On je

vrlo discipliniran i organiziran. Privlači k sebi najbistrije glave, a mislim da je konačno došlo vrijeme da se iznova upotrebe resursi iz informatičke domišljatosti i sposobnosti. Povjesničari će vjerojatno za pedeset godina pisati o 1980-ima i 1990-ima kao vremenu kada je otkrivena informatika; konačno je s Obamom Amerika dobila predsjednika koji je to otkriće progurao dalje i pomoću njega promijenio politički svijet. Ova promjena događa se u dvije faze. Obama je, dakako, izrazito nadaren, postao je impozantnim mitom, no njegova je najjača strana, čini mi se, u tome što privlači ljude najvećih kapaciteta. Oko sebe je okupio velike duhove. Oni s njim žele raditi! Najbolji! Na stotine njih. Ni ne znate kakav on tim – desetke tisuća sveučilištaraca, informatičara, političara sa svih razina – dovodi u Washington! Bit će to nešto sasvim novo. I to je ono što može smiriti svijet, ne samo Obama.

ŠIMETIN ŠEGVIĆ: Robina Georgea Collingwooda se tek oko 1990-ih ponovno otkriva kao velikog mislioca i teoretičara. Vi ste tu ipak bili ispred svog vremena. Naime, već ste 1967. objavili studiju o njemu...

JOHNSTON: Nisam imao nikakvu ulogu pri osnivanju “British Idealism and Collingwood Centre”, društva što ga je 1994. bio osnovao Australac David Boucher koji sada živi u Walesu.

ŠIMETIN ŠEGVIĆ: Da li su Collingwoodove kompleksne teorije povijesne znanosti bile inspiracija za Vaš rad?

JOHNSTON: RGC [R. G. Collingwood] je uglavnom negativno utjecao na mene. Kudio sam njegov antinjemački stav proizašao iz iskustva Prvoga svjetskog rata. RGC se želio razići s velikim njemačkim povjesničarima kao što su Friedrich Meinecke, Ernst Troeltsch i Diltheyev učenik Erich Rothacker. Oni su mu bili predodređeni sugovornici, no on ih je prezirao. Tako se izolirao upravo od onih mislilaca koji su mu, zapravo, bili najbliži. Odmah poslije obrane disertacije odlučio sam ispraviti RGC-jev

propust i posvetiti se studiji mislioca na njemačkom govornom području. Ironično, Collingwoodovu knjigu *The Idea of History* u značajnoj mjeri nadopunilo, a i djelomično zasjenilo, Srbikovo remek-djelo u dva sveska *Geist und Geschichte*. Nacistofil Heinrich von Srbik užasnua je RGC-ja, međutim Srbikov je idealizam vrlo blizak RGC-evu. Srbikov politički stav je, doduše, gnjusna, no on je ipak bio i ostao jedan od najboljih *Geisteshistorikera* koji je pisao o drugim povjesničarima. Moramo se s tim tragičnim paradoksom pomiriti, a RGC takvom izazovu jednostavno nije bio dorastao. On je jednostavno otpisao one mislioce koje nije podnosio, što mislim da je neprihvatljivo.

ŠIMETIN ŠEGVIĆ: Collingwood je jednom prilikom napisao: "Umjetnost je medicina društva za najgoru bolest duha – iskvarenost svijesti". Slažete li se s time?

JOHNSTON: Ideja o kulturi kao lijeku protiv opadanja kulturnih vrijednosti ne čini mi se dostatnom jer umjetnost jednako tako dobro može i potkopati duh. Ako i postoji kakav takav lijek, prije će biti da se nalazi u dijagnozi esejista o kulturnoj bolesti. Dijagnoza je ponajvažnija, a djelotvorna dijagnoza ne nastaje kroz samu kulturu, nego u analizama kulturno-kritičkih eseja. Proza, a ne likovne umjetnosti i glazba, daje takve analize ljudskih problema. Beč s kraja devetnaestog stoljeća ne može se, primjerice, neposredno objasniti preko slikarstva Klimta, Schielea i Kokoschke. Razumjeti ga možemo tek kroz analizu, eseje i kritiku kulture. Kritika kulture je ona koja "korupciju svijesti" može izliječiti. Eseji Adolfa Loosa su u tom smislu i važniji od njegovih građevina, odnosno interijera.

ŠIMETIN ŠEGVIĆ: Kako možete objasniti tako snažan prodor teorija Sigmunda Freuda u američku historiografiju 1950-ih godina?

JOHNSTON: Prvo, od XVII. stoljeća visoka je kultura u Americi puritanska. Pojava frojdovskih ideja po svršetku Drugoga svjetskog

rata doprinijela je slabljenju i preoblikovanju tog puritanizma. Njemački emigranti poput Ericha Fromma i Erika Eriksona odigrali su nezamjenjivu ulogu u tom oslobađanju američkog duha.

Drugo, moj harvardski “classmate”, školski kolega Paul Roazen (1936-2005), intervjuirao je sve preživjele članove frejdske škole te napisao vrhunsko djelo *Freud’s Followers* (1975). Iz tog se djela najlakše može iščitati interakcija frejdovac a s američkom kulturom.

Treće, njemački članovi Adornove Frankfurtske škole koji su radili u Americi, poput Herberta Marcusea i Lea Löwenthala su, nažalost, austrijske psihoanalitičare, poput Otta Ranka, Hansa Sachsa, Willhelma Stekela i Richarda Sterbaa, naprosto previdjeli. Ovi su mislioci imali vrlo malu ulogu u američkom psihoanalitičkom diskursu. Pa i psihohistoričar Peter Gay, rođen u Berlinu, ignorirao je Austrijance. Psihoanaliza za ljude u Sjedinjenim Državama znači uglavnom Freud i njegove njemačke (a ne austrijske) sljedbenike, što je vrlo žalosno.

ŠIMETIN ŠEGVIĆ: Osjeća li se u angloameričkoj historiografiji još uvijek utjecaj Austrijanaca poput, primjerice, Ernsta Gombricha na području povijesti umjetnosti?

JOHNSTON: Prvo, Gombrich je često naglašavao genij rano umrloga psihoanalitičkog povjesničara Ernsta Krisa. Da je Kris poživio dulje, on bi, vjerojatno, a ne Gombrich, postao velikanom psihoanalitičke povijesti umjetnosti.

Drugo, u Americi i Velikoj Britaniji Bečku je školu otpočeta zasjenila škola Warburg Instituta. Nijemac Erwin Panofsky uspio je 1930-ih progurati warburšku ikonologiju. Zbog prevelikog utjecaja Panofskya i njegovih učenika, Bečka je škola ponovno otkrivena tek 1980-ih.

Treće, preporučio bi knjigu Mikea Gubsera *Time's Visible Surface* (2006) o Aloisu Rieglu kao dobar primjer jednog potpuno novog shvaćanja Rieglvih analiza. Gubser je nagovijestio novu eru u istraživanju Bečke škole povijesti umjetnosti.

Četvrto, gledajući iz postmodernističke perspektive, imam dojam da je naša današnja kontekstualizacija umjetničkog djela ustvari nastala pod utjecajem Maxa Dvořáka. Dvořák, a ne Kris, Warburg ili Panofsky, bio je pionir naše današnje socijalne kontekstualizacije umjetničkog djela. Da je poživio još dvadesetak godina, njegov značaj bi nam odavno bio jasan.

ŠIMETIN ŠEGVIĆ: Kako vidite razvoj i budućnost američke psihohistorije, kojoj se i Vaša knjiga *The Austrian Mind* najčešće pripisuje?

JOHNSTON: Prvo, američki pioniri "povijesti duha kao psihohistorije", poput Brucea Mazlisha i Rudolpha Biniona, između 1950. i 1970. pokazivali su malo interesa za Austriju i njezine teoretičare kao što je bio Otto Rank. Ti su se američki pioniri pozivali na Frankfurtsku školu.

Drugo, bečanin Otto Rank (1884-1939) prerano je umro da bi mogao sudjelovati u oblikovanju psihohistorije. Unatoč tome, da

je živio do negdje 1960-ih, bio bi idealan začetnik takvoga pravca. Rankovo shvaćanje unutarnje kreativnosti svake duše bio bi dobar temelj za dubinsku psihohistoriju kakva bi obuhvaćala kulturnu povijest. Rankov potencijal istaknuo je također prerano umrli Amerikanac Ernst Becker u svojoj posthumno objavljenoj knjizi *Escape from Evil* (1975). No, čak ni Beckeru nije uspjelo povećati Rankov utjecaj na američke psihohistoričare.

Treće, Rank je mogao i trebao napisati psihoanalitičku povijest austrijske književnosti. Moja se nova knjiga može smatrati doprinosom rankovskome shvaćanju austrijske kulture. U njoj unaprijed pretpostavljam veliku stvaralačku snagu Austrijanaca kako bih istražio zašto je taj visoki potencijal često ostao nerazvijen ili krivo usmjeren. Osakaćenje kreativnog potencijala ponekih Austrijanaca rankovska je tema u mojoj knjizi.

ŠIMETIN ŠEGVIĆ: Od 1999. godine živite u Australiji. Je li to promijenilo Vaše perspektive?

JOHNSTON: Prvo, u Australiji sam pronašao alternativu Sjedinjenim Državama. SAD, Velika Britanija i Australija čini trokut engleske govorne kulture u našem globaliziranom svijetu. Za jednog kritičara kulture, koji uvijek iznova izvlači nove točke iz povijesti, tri su kontinenta mnogo poučnija nego samo dva.

Drugo, utjecaj Australije na mene nije specifičan. I dalje sam ukorijenjen u kulturu Nove Engleske i stare Austrije (*Altösterreich*). No, život u Australiji mi pomaže te duhovne korijene bolje razumjeti, a njihov trajni utjecaj bolje artikulirati.

ŠIMETIN ŠEGVIĆ: U Melbourneu radite kao predavač crkvene povijesti (Lecturer in Church History). Kako je došlo do takve promjene teme?

JOHNSTON: Prvo, studirao sam Europsku crkvenu povijest 1961-62 na Harvard Divinity School, dakle, prije nego što sam se prihvatio povijest duha. Paul Tillich i Georges Florovsky, dva velika

majstora crkvene povijesti i povijesti kršćanske misli, osobito su me se dojmili. Njihov pogled na svijet, njihovo kombiniranje akribične analize teksta i smjele sinteze su me inspirirali. Otac Florovsky je umio i najkompliciranije tokove misli objasniti na četiri jezika: ruski, njemački, francuski i engleski! Takva jezična nadarenost razotkrila je provincijalnost nekih drugih učitelja.

Drugo, samo rijetki znaju da je jednu od ključnih riječi današnjice – "karizma", ponovno stavio u uporabu njemački crkveni povjesničar Adolf von Harnack, porijeklom s Baltika. On je 1880-ih govorio o "karizmatičnom" kršćanstvu apostola Pavla, a potom je riječ "karizma" nastavio upotrebljavati njegov berlinski kolega Max Weber. Ovaj primjer pokazuje kreativnost njemačkih crkvenih povjesničara. Njihov doprinos cjelokupnoj historiografiji uglavnom se podcjenjuje.

O Austriji, austrijskoj povijesti i knjizi “Austrijski duh”

ŠIMETIN ŠEGVIĆ: Kada i pod kojim okolnostima ste po prvi put bili u Austriji i Beču?

JOHNSTON: Ah da..., zapravo moj prvi kulturološki susret s Austrijom zbilo se u Bostonu, 1949. godine, kratko poslije rata. Takozvana “umjetnička blaga” (*Kunstschätze*), “bečka umjetnička blaga” iz bečkog Umjetničko-povijesnog muzeja (Kunsthistorisches Museum) bila su na turneji po Americi te došla i u Bostonski muzej. Kada mi je bilo tek dvanaest godina obišao sam tu veličanstvenu izložbu sa svojim školskim profesorom povijesti. Bostonski muzej je bio prilično dobar, no nije dosezao tu razinu. Dojmila su me ta umjetnička blaga i njihov koncept. Bio je to ansambl europske i austrijske kulture. Umjetnici koji su me najviše dojmili su bili Tintoretto i Rubens. To mi je trajno ostalo u sjećanju. Kasnije, kada sam već bio student u Francuskoj, za Božić sam navratio do Salzburga i Beča. U Beču sam ostao gotovo čitav tjedan, proveo pet noći u operi, a na Silvestrovo ušao u crkvu sv. Stjepana. To je bio moj prvi posjet, 1958.

ŠIMETIN ŠEGVIĆ: Koliko se po Vama razlikuje današnja Austrija od one tada?

JOHNSTON: Na prvi pogled uspon potrošačkog društva je zapanjujući. Ta se promjena događa od osamdesetih godina, pogotovo ovdje u “prvom okrugu”. No, postoje stanoviti kontinuiteti: još uvijek se gunda o političarima, o svinjariji koalicije itd. Čuo sam dobru pošalicu po kojoj bi rješenje sadašnje političke situacije bilo da *svi* političari presele u opoziciju. To bi bilo austrijsko rješenje!

Dakle, to bi bio kontinuitet. Uvijek se tuže na birokraciju, njezin pritisak, "tešku ruku" – i to bi bio kontinuitet! Rekao bih da su za mene razlike ipak prije površinske, ali kontinuiteti češći: oni traju i preživljavaju. Često Austrijanci koje poznajem nemaju puno nade u poboljšanje. Da, to je tipično.

Zgrade su '58 bile prljave. Bilo je podosta prometa, tramvaji su bili kao i danas, dakle bijelo-crveni s obje strane, prilično dobri. Ljudi su tek prošli kroz rat i još uvijek je postojala neka vrsta melankolije iz ratnog doba. To sam osjetio. Tako nije bilo u Francuskoj. A zgrade Ringstrasse, budući prljave, bile su gotovo crne te su stoga djelovale melankoličnije i impozantnije nego danas. Boja grada je sasvim drugačija – danas je on svijetao, tada je bio taman. To je velika razlika.

ŠIMETIN ŠEGVIĆ: Kako ste se naposljetku odlučili napisati knjigu o Austriji?

JOHNSTON: Njemački sam naučio od Nijemaca i djelomice Prusa. Kod nas u Americi njemačka kultura značila je Njemačku. Austrija je bila na rubu, gotovo pa i neshvatljiva. No, preko Njemačke nužno sam morao doći do Austrije. Fascinirao me Biedermeierov stil u Njemačkoj, no zahvaljujući Gottfriedu Kelleru i Adalbertu Schöffneru, shvatio sam da je Biedermeier u Austriji bio još neobičniji nego onaj u Baden-Württembergu ili u Bavarskoj. Zbog tog prosvjedenja sam takoreći "preselio" u Austriju, a moji su se interesi usredotočili ne toliko na sam Beč koliko na Austrougarsku Monarhiju. Beč nikad nije bio moja središnja tema kao kod drugih autora, poput Schorskea ili Toynbeea. Beč je za mene bio glavni grad Monarhije, ali je Monarhija bila glavna tema!

ŠIMETIN ŠEGVIĆ: Jesu li Vaši kolege imali razumijevanje za jednu tako ne-američku temu?

JOHNSTON: Kolege? Ne, oni nisu ništa razumjeli, baš ništa! Za njih je Beč bio nešto sasvim turističko, riječ za nasladu kada je riječi

o Srednjoj Europi. Ništa ozbiljno. No, bilo je nekoliko židovskih emigranata na Sveučilištu u Massachusettsu, primjerice jedan student Adolfa Klarmanna (Klarmann je bio Werfelov nasljednik). Taj je kolega, Henry A. Lee imenom, bio, gotovo bih rekao, ojađen Mahlerom i Austrijom. On je htio ovdje kod nas predstaviti austrijsku kulturu, ali to mu nije uspjelo. Bio je vrlo melankoličan i deprimiran jer su razlike bile tako velike između koledža Amherst na Sveučilištu Massachusetts i Beča Gustava Mahlera. To mu je išlo na živce. U Americi je bilo lakše biti Nijemac nego Austrijanac.

ŠIMETIN ŠEGVIĆ: Što Vas je onda najviše motiviralo na istraživanja za knjigu *Austrijski duh*? Je li bilo više faktora?

JOHNSTON: To je doista komplicirano. Prvo su me privukli literatura, lirika, novele..., a i povijest umjetnosti jer je moja majka bila povjesničarka umjetnosti. Već s četrnaest godina sam znao za Maxa Dvořáka kao velikog mislioca Bečke škole povijesti umjetnosti. Pa i Bečka škola gospodarstva i ekonomska škola bile su poprilično poznate jer je Joseph Schumpeter predavao na Harvardu. On je vrlo imponirao. Neka je predavanja držao u čizama. Nosio je čizme austrijskog oficira u američkoj učionici... to je bilo nečuveno!

On nas je, dakle, upoznao i s gospodarskom školom, a bili su tu i filozofi. Sredinom šezdesetih godina oduševljenje Wittgensteinom bilo je ogromno. Nije se mogla izgovoriti riječ filozofija a da se s njom ne spomene i Wittgenstein. Dakle, morao sam Wittgensteina studirati. Preko njega sam onda došao do drugih filozofa, dotad mi nepoznatih ili općenito zaboravljenih. Ustvari me Bolzanova, Husserlova, ma skoro ma koja od tih škola, više zainteresirala od same Wittgensteinove. No, Wittgenstein je bio nužna figura preko koje sam došao do drugih, manje poznatih. Tako je to bilo.

ŠIMETIN ŠEGVIĆ: I iz osobnih iskustava mi je poznato da povjesničarima u "stvaralačkim krizama" često mogu pomoći i kolege ne-povjesničari. Jeste li se posavjetovali i s ljudima izvan povijesnih znanosti?

JOHNSTON: Da, za mene su to bili, s jedne strane, politolozi, primjerice John Rodman, teoretičar politike, i moj kolega Paul Roazen, a, s druge strane, germanisti. Uvijek sam bio dobro povezan s germanistima. Amherst je, za Wolfganga Paulsena, inače iz sjeverne Njemačke, imao vrlo dobar sluh za germanistiku. Paulsen i njegovi kolege su na mene izrazito utjecali. Tamo sam, primjerice, kao gostujućeg profesora mogao slušati poznatog Heinza Politzera, a dolazili su i mnogi drugi poznati ljudi.

ŠIMETIN ŠEGVIĆ: Jeste li i na Vašem sveučilištu u Massachusettsu govorili o povijesti austrijskog duha i kulture? Jesu li studenti bili zainteresirani za tu temu?

JOHNSTON: Ah, to je tužno. Za studente, one prije tridesetak godina, Austrija je ponajprije značila zemlju Kafke, potom Freuda, a onda djelomično Wittgensteina, pa potom glazbenika. I to je sve. Austrija kao zemlja, Habsburško Carstvo, Franjo Josip – za njih nisu bili od ikakva značenja. I nisu imali interesa. Kultura na njemačkom jeziku završavala bi s Njemačkom. Nije išla dalje. Tako da mi nije uspjelo ih uvesti u Austriju. Čitali smo Kafku, čitali smo Freuda, pa i Wittgensteina, ali ništa više. No, na drugim je sveučilištima bilo bolje. Kod mene baš i nije.

ŠIMETIN ŠEGVIĆ: Može li se takva nezainteresiranost razumjeti?

JOHNSTON: Pa, takozvana konkurencija među kulturama, francuskom, talijanskom i njemačkom, bila je vrlo jaka. Austrija je bila samo *bit player*, sekundaran igrač. U Americi, dakako...

ŠIMETIN ŠEGVIĆ: Možete li usporediti recepciju Vaše knjige (*Austrijski duh*) u Americi i Europi?

JOHNSTON: Knjiga se pojavila na tržištu u Austriji 1974. Trenutak je bio idealan jer je rasprava o identitetu (*Identitätsdebatte*) tada tek počinjala. Zatim je 1986. na Pariškoj izložbi Jean Clair predstavio i francuski prijevod. Početkom 2009. trebao bi se pojaviti i španjolski, koji bi posebno naglasio povezanost postmoderne i austrijskih mislioca. Naime, u novom uvodniku spominjem i činjenicu da je Jorge Luis Borges pročitao francuski prijevod. Svijelo mu se lakrdijaštvo, posebice kod praških mislioca, o kojem pišem – poručio mi je moj urednik.

U Sjedinjenim Državama je 1972. – za vladavine povijesti sociologije – bilo mnogo manje povjesničara koji su se bavili duhom nego što ih je danas. Od tada je interes za povijest duha u Americi izrazito porastao, pogotovo za djela koje smo već bili spomenuli u ovom razgovoru, dakle Gubsera, Spectora i Demetza. Ipak, moja je knjiga uvijek bolje prihvaćana i shvaćena u Europi nego u Americi jer se američki stručnjaci i znanstvenici pomalo boje takvih opširnih pregleda.

ŠIMETIN ŠEGVIĆ: Vaš je rukopis 1969. osvojio austrijsku nagradu za povijest. Više od deset godina poslije jedan drugi Amerikanac, Carl Schorske, osvojio je Pulitzerovu nagradu za knjigu *Fin-de-Siècle Vienna: Politics and Culture* (1980). Što mislite o Schorskeovom pristupu temi?

JOHNSTON: Hm, Schorskeova knjiga je ustvari zbirka eseja. Neke od njih je objavio i prije moje knjige tako da sam s njegovim tezama i s njegovim argumentima bio upoznat vrlo rano. Ali njegova se knjiga pojavila u pogodan trenutak, točno kada je u Americi "austrijski val" dosezao vrhunac. Svi su od toga profitirali, a ponajviše Schorske. Amerikancima je posebno zanimljiv Beč. A Schorske se bavio upravo Bečom. Ja ne toliko. Beč je u mojoj knjizi prije neka vrsta "leitmotiva", ali nikako ne i središnja tema. Za tzv. "austrijskog vala" u Americi između 1978. i 1984., pa... imao sam prilike, držao sam nekoliko predavanja, ali svi su uvijek htjeli nešto čuti samo o Beču. To me odbijalo. Nije ih zanimao ni Prag ni usporede između Boemije [Češke] i Ugarske, a još manje južni Slaveni. Isključivo "bečka stvar".

Schorskeova teza da je *Bildungsbürgertum*, inteligencija Monarhije, i to ne samo u Beču, oponašala životni način i stil feudalne aristokracije vrlo je uvjerljiva. Upravo o toj tezi ponovno govorim u novoj knjizi kada spominjem pomalo zaboravljenoga austrijskog pisca – Oskara Bendu. Vrlo je interesantno da je Benda takvu tezu objavio već 1936. Tako da, moglo bi se reći, nije Schorske tak koji je cijelom svijetu objasnio osnove kulture bečkoga *fin de sièclea*, tj. njegova teza i nije baš toliko originalna... Zapravo, nije riječ o duhovnom procesu, nego o naglašavanju društvenih uvjeta, što su neki ljudi već razumjeli puno ranije.

ŠIMETIN ŠEGVIĆ: Iako tek mali dio cjelokupne slike, i šport od početka XX. stoljeća ima sve veću ulogu u životu Austrijanaca. I to ne samo gimnastika i alpski šport. Događa se 20-ih i 30-ih godina

i prava "eksplozija" nogometa i momčadskih športova. Nije li i to dio austrijskoga duha?

JOHNSTON: Pa, prvo o metodici. *Austrian mind*, američki termin, ne može se prevesti tek kao *austrijski duh*, jer to i nije isto, bar ne sasvim. *Austrian mind* uključuje i austrijski duh i način života i *habitus*. U tako široki smisao ulazi, dakako, i šport. No, ispalo je, da me se "povijest duha i športa" nije mnogo ticala [smije se]! Znam tek nešto o ljudima poput Otta Grossa, poznatoga sina Hansa Grossa, koji je mnogo pažnje obraćao njezi tijela – puno je u to ulagao. Pa nešto i o Eugenie Schwarzwald koja je imala slične stavove. S jedne strane, bilo je duhovnih predvodnika koji su se interesirali za šport i atletiku, no, s druge strane, većina velikih mislilaca bila je potpuno nezainteresirana za šport. On je, ustvari, bio uska specijalnost. Na veliku žalost!

ŠIMETIN ŠEGVIĆ: Poznati austrijski povjesničar Richard Georg Plaschka ispričao je da su češki legionari koji su se bili borili na strani Rusije (1918) prije smaknuća, na pitanje za što su se borili, odgovorili: za slobodu domovine (Češke). Potom im je stavljen natpis "Izdajnici domovine" (Austrije). Postoji li i paralelno uz *Austrian Mind* i neki *Bohemian* ili *Hungarian Mind*?

JOHNSTON: Njemački Česi su vrlo zapostavljena tema u današnjoj Austriji. Međutim, postoji nekoliko dobrih knjiga o toj temi – primjerice *Prague in Black and Gold* Petera Demetza ili *Prague Territories* Scotta A. Spector. Knjiga *Goethe in Böhmen* Johannes Urzidilova također je važno djelo. Temelj problematike "češkoga duha" jest činjenica da prije 1933. nitko nije dirao češke Nijemce. Sve od regentstva kralja Ottokara oko 1250. Nijemci, koje je on bio pozvao, i Česi živjeli su u miru. Danas simbiozu takve vrste teško možemo zamisliti. Jedan od najvećih kulturoloških gubitaka Srednje Europe oko 1945. protjerivanje je Sudetskih Nijemaca iz Češke i Moravske. O toj bi temi preporučio knjige Friedricha Prinza, primjerice, *Nation und Heimat: Beiträge zur böhmischen und sudetendeutschen Geschichte*.

Beč, kriza austrijskog identiteta, austrija i drugi narodi Monarhije

ŠIMETIN ŠEGVIĆ: Već od kasnoga srednjovjekovlja Beč, sa svojom jedinstvenom kulturom, nije samo njemački grad. U baroknom razdoblju nalazima tamo, među ostalima, i Turke, Talijane, Čehe, Hrvate, Srbe, Židove, Mađare, Marokance itd. Već tada je Beč multikulturalan, što se i danas osjeća. Što mislite, kako je Beču uspjelo održati ravnotežu i u “teškom” XX. stoljeću?

JOHNSTON: Hoćete reći da je u Beču bilo desetak nacionalnosti i jezika? Pitate kako je identitet održao “samovezivanje” Bečana i bečke kulture? To je vrlo interesantno pitanje. Mogla bi se o tome napisati knjiga. Bilo je i Bečana koji su to pitanje razmatrali. U novoj knjizi pišem o nekolicini. Jedna od teza o “austrijskom čovjeku” (*der Österreichische Mensch*) govori o terezijanskoj birokraciji sredinom XVIII. stoljeća: ona je osjetila potrebu odgojiti službenike koji bi se nosili s tom mješavinom naroda, koji bi ju znali ublažavati, smirivati i njome upravljati. Po toj tezi, kako su je artikulirali Hassinger, Benda i Werfel, postojala je razvojna politika od Marije Terezije do Prvoga svjetskog rata koja je svjesno odgojila službeništvo iz redova inteligencije. Ono se desetljećima trudilo razumjeti narode, po Wildgansu čak provoditi psihologiju, stvoriti razumijevanje za kulturološke razlike, doći do “appeasementa”. Takav tip odgojenoga Austrijanaca nazvao sam “terezijanskim čovjekom”. Dakle, moj odgovor na pitanje bio bi da je “terezijanski čovjek” znao, djelomično preko birokracije, a djelomično i preko aristokracije, kako se ophoditi prema različitim nacionalnostima a da one ne idu na živce, da njihovi pripadnici ne započinju svađe ili pobuđuju rivalitete. To bi danas bio moj odgovor. No, moglo bi se o tome govoriti i iz drugih perspektiva. Ali,

ovaj današnji odgovor jedna je od glavnih teza moje nove knjige i nadam se da će se o njoj ponovno raspravljati. “Terezijanski čovjek” je moj izraz za Hassingerov i Bendin pojam. Hugo Hassinger, geograf, tako je vidio “austrijskog čovjeka”.

ŠIMETIN ŠEGVIĆ: Ponekad se nađu kritike koje kažu da je Vaša knjiga ipak pretežito usredotočena na bečke društvene krugove?

JOHNSTON: Povijest duha je iz samih temelja usmjerena na elite. Morao sam se usredotočiti na inteligenciju jer je ona uglavnom stvorila visoku kulturu na prijelazu stoljeća. Glavna mi je nakan bila prikazati Beč, Prag i Budimpeštu kao tri glavna mjesta koncentracije talenata i struja iz cijele Monarhije. No, kao što sam već rekao, moja knjiga, na čuđenje Bečana, ne govori prije svega o Beču. Moj interes za mađarske mislioce koji su djelovali na njemačkom (Lukács, Mannheim, Ferenczi, Herzl i Hertzka), nažalost, nije naišao na odjek – zanimao je samo Mađare. Južne Slavene sam zanemario uglavnom zbog toga što nisu proizveli toliko mnogo poznatih mislioca. Proletarijat i radničku klasu gotovo da i nisam proučio. No, mislim da je to..., da su svi Austrijanci koji su svojim djelovanjem prelazili granice matične zemlje bili iz bečke inteligencije te sam se stoga odlučio za takav smjer. Nažalost, podcijenio sam pjesnika Arnolda Petzolda, a Davida Jakoba i intelektualni proletarijat spomenuo sam tek usputno. Moje težište, dakle, nije bilo na jednom visokom društvenom sloju, nego na misaonim procesima.

ŠIMETIN ŠEGVIĆ: Možete li ukratko opisati odnos politički ekspoziranih pojedinaca iz obitelji Habsburg i pripadnika bečke moderne? Može li se odnos Franjo Josip – Adolf Loos uzeti kao svojevrsna paradigma?

JOHNSTON: Pa, s jedne strane bih rekao da je figura Franje Josipa sve do njegove smrti bila... odveć slabo zastupljena tema u literaturi. Pisci su imali previše strahopoštovanja. Tek u studenom

1916. pojavili su se opisi vladara. S toga bi htio reći da je napetost, napetost između cara, dvora i Loosa na Michaelerplatzu naknadna izmišljotina. Postoji bezbroj takvih izmišljotina koje pronalaze neobične veze između ponašanja Habsburga i drugih. Primjerice prijestolonasljednik Rudolf bio je jedan vrlo... zanimljiv čovjek. Imao je dobre odnose s liberalnim intelektualcima te, da nije umro '89, zamislite... kakvu je samo ulogu mogao imati na bečkom prijelazu u novo stoljeće!? No, on to nije želio. Otac ga je zanemarivao, a nije bio ni zdrav (uzimao je raznorazne lijekove) – bilo je u njemu nešto prekoravajuće. On je dobar primjer za, za "nedostatnost" carske kuće – on je simbol, simptom...nemogućnosti Habsburga da se održe na životu. Kao otac Franjo Josip je bio katastrofa. Možda ne kao otac domovine, ali kao otac svome sinu napravio je puno pogrešaka.

ŠIMETIN ŠEGVIĆ: Po nekim kritikama Vaša knjiga premalo pozornosti posvećuje "Crvenom Beču" 1920-ih godina, posebice u graditeljstvu koje se, s ciljem stvaranja novih socijalnih stambenih objekta, otvorilo novim horizontima. I to, zar ne, u izravnoj suprotnosti s Ringstrassen-stilom?

JOHNSTON: Socijalnu politiku Bečke općine sam previdio. Dr. Julius Tadler je primjerice uveo uzorne mjere u javnom zdravstvu. Jedna druga uzorna osoba bila je Eugenie Schwarzwald – ona je oblikovala razne vrste obrazovnih ustanova. Takve sam pionire trebao obuhvatiti. Što se, pak tiče arhitekture "Crvenog Beča", sasvim je sigurno zaslužila više mjesta. Podcijenio sam koliko su bečki općinski stanovi postali prepoznatljivim obilježjem grada.

ŠIMETIN ŠEGVIĆ: Mislite li da se primjer Venecije koju Fernand Braudel predstavlja istodobno kao politički iscrpljenu i kao centar kulturnog procvata može primijeniti i na bečki *fin de siècle*?

JOHNSTON: Ta je paralela izrazito pametna. I o tome bi se dala napisati knjiga; i to ne samo radi sličnosti režima u posljednjih

pedeset godina njihova postojanja. Obje kulture, oba imperija, ako želite, imali su “dugo trajanje” – šest stotina godina u Beču, tisuću u Veneciji, pa bi se moglo raspravljati o tome da li je to “dugo trajanje” dovelo do konačnog iscrpljenja. Venecija je već 1720. bila iscrpljena. Venecijanci se više nisu mogli prilagoditi niti su što mogli poduzeti, a vladajuća klasa, nespremna za inovacije, znala je tek kako se održati na vlasti. Četiri stoljeća ranije bila je izrazito pronicljiva, ali je s vremenom i sama “ostarjela”. Kao neku vrstu paralele, moglo bi se reći da je nešto slično u 1880-im i u 90-ima doživjela i vladajuća klasa u Austriji – iscrpljenje. Aristokrati, oni u službi, nisu se više mogli sporazumijevati s liberalima i kreativnim ljudima u Beču, izgubili su energiju i naspram Nijemaca i naspram Slavena. Posljednji tragovi kreativnosti mogu se naći u Austrougarskoj nagodbi (*Ausgleich*) i ondašnjem novom ustavu. Poslije toga išlo je kao i u Veneciji – uvijek istim smjerom, bez novih ideja. No, to je samo jedna paralela, mit ili pomoćno sredstvo da bi se bolje razumjela povijesna situacija, ali ne i objasnila. “Dugo trajanje” me fascinira, no ono je i vrlo opasno – promatrati događaje u “dugom trajanju” znači sklonost vidjeti njihov kraj.

ŠIMETIN ŠEGVIĆ: Najčešće je bolje izbjeći postavljati povjesničarima hipotetska pitanja. Ipak, takva se uvijek iznova postavljaju: mislite li da bi prijestolonasljednik Franjo Ferdinand bio odgovor na mnoge probleme u Monarhiji?

JOHNSTON: Općenito govoreći, Franjo Josip predugo je živio. Liberalni njemački car Friedrich III. (vladao 1888.) živio je prekratko, Franjo Josip predugo. Tragično je što je Franjo Josip svojeg prestolonasljednika izrugivao, da mu je čak uskratio i državni pogreb. Da je u Beču 15. srpnja 1914. priređen državni pogreb, možda bi monarsi preduhitrili rat. Izostanak državnog pogreba jedan je od sudbonosnih propusta 1914. godine. Protiv djelotvornosti moguće vlasti Franje Ferdinanda govori činjenica da se državna struktura previše ukočila, otprilike kao u Veneciji između 1750. i 1797.

Politička obnova bila je odveć slaba da bi djelovala protiv ukočene birokracije. U vezi s tim pozvao bih se na esej Otta Basila "Das Große Erbe" (1962), što ga citiram mojoj novoj knjizi.

ŠIMETIN ŠEGVIĆ: Koliko je prema Vama ideja transilvanskog Rumunja Aurela Popovicija o trijadnoj "Dunavskoj federaciji", u kojoj bi Zagreb (Agram) bio centar (južno)slavenske komponente, bila realna?

JOHNSTON: Slično vrijedi i za Popovicijeve pokušaje obnove. Nisam ekspert za povijest Slavena u Habsburškom Carstvu, no vjerujem da konzervativci u Beču nikada takav eksperiment ne bi odobrili, pogotovo ne na Balkanu. Stara Austrija bila je zlosretna prema svim državnim reformama, a kamoli prema pokušajima preoblikovanja. Niti jedan opsežniji plan reforme nije imao šanse.

ŠIMETIN ŠEGVIĆ: *The Austrian Mind* nikako nije germanocentrična povijest austrijskog duha i kulture. Za razliku od većine publikacija o bečkom *fin de siècleu*, Vaša je knjiga otvorena – ukazuje na mađarske, židovske, pa i slavenske utjecaje. Da li je bilo teško sve te utjecaje razabrati te ih potom opet složiti u cjelinu?

JOHNSTON: Pa vidite, ja sam izabrao tri težišta – Prag, Budimpeštu, Beč. Krakov i Lavov (Lemberg) bili su sekundarni. A Zagreb (Agram) i Ljubljana (Laibach), moram priznati, tercijarni. Nije bilo odveć teško promatrati Prag, Budimpeštu i Beč kao trokut te ih onda usporediti. No, to je tek prikaz, a ne i rješenje problema. Dakle, ne mogu tvrditi da moja knjiga sve bogato obuhvaća. Česi, Mađari (no ne i Hrvati ili čak Rumunji) i zatim "njemački Austrijanci" (*Deutschösterreicher*) – to su moje glavne točke. Donekle to mogu opravdati time što 80% vodećih mislilaca dolazi iz elita, a tek ih je 10% došlo u Beč, iz Slovenije, Hrvatske itd. Bez obzira na to, žalim što nisam dosegao razinu glavnog problema – općeg pregleda kulture u cijelom Carstvu. Pa čak ni u novoj knjizi. U "mojih" esejista upada u oči da *niti oni* nisu riješili taj

problem. Oni, premda su gotovo svi njemački Austrijanci, gube iz vida Ugarsku. U njihovim esejima ni jedne rečenice o Ugarskoj! Ne bave se Ugarskom! A zbog toga onda ni Hrvatima. Rado se bave Česima, djelomično i Poljacima, čak ne ni Slovencima... – to je jako upadljivo. I vrlo neobično. Stotinu kilometara od Beča tekla je jedna druga kultura a da se na nju nije obaziralo kada se obrađivala kultura Austrije! Pedeset godina je to bilo tako. No, moglo bi se reći da su i Mađari krivi za to stoga što, iako su govorili njemački, nisu htjeli ulaziti u dijalog s njemačko-austrijskim misliocima. Znali su njemački, morali su ga znati: ta osim Mađara, nitko drugi ne govori mađarski! Na njima je bilo da njeguju kulturne veze, no oni su to rijetko činili. Nisam to napisao u knjizi, a mogao sam: takozvani “austrijski čovjek”, tj. njemački Austrijanac, za Ugarsku gotovo da i nije postojao. To je također i jedan od razloga zbog kojega je mađarska politika bila tako nehumana prema drugim narodima. “Mađarski čovjek” (taj pojam ne postoji u literaturi, ali...) bio je, moglo bi se reći, imperijalist i nacionalist, premda raskošne naravi, te je imao malo uviđavnosti spram drugih. Mađari su, zapravo, krivi za vlastito potonuće u Austriji.

ŠIMETIN ŠEGVIĆ: Mogu li se u “austrijskom čovjeku” Prve republike među ostalim vidjeti i utjecaji slavenskih, odnosno hrvatskog entiteta stare Monarhije? Kako vidite ulogu Hrvata, pogotovo Gradišćanskih Hrvata u današnjoj Austriji, s obzirom na onu u staroj Monarhiji?

JOHNSTON: Zagovaratelji “austrijskog čovjeka” u Prvoj republici zanemarili su Hrvate i Slovence. Esejisti su naginjali tome da sve Slavene stave u isti koš. Jedina iznimka su bili Česi. Gotovo sve zamisli “austrijskog čovjeka” ograničavaju se na njemačko stanovništvo. Günter Unger, nekadašnji šef gradišćanskog ORF-a (Österreichischer Rundfunk) mi je ispričao da su aktualne emisije, koje se više oslanjaju na stari, tradicionalan hrvatski jezik,

teže razumljive Hrvatima Gradišća, sklonijima asimilaciji. Stariji jezik više ne odgovara tamošnjim Hrvatima. Oni govore suvremenim svakidašnjim hrvatskim jezikom, a ne više staromodnim gradišćanskim "jezičnim otokom" kakav još uvijek prevladava na ORF-u.

ŠIMETIN ŠEGVIĆ: Bečki povjesničar Wilhelm Böhm napisao je 1955: "Nadajmo se da će Austrija – koja već od 1776. ima Nacionalno kazalište, od 1816. Nacionalnu banku i od 1921. Nacionalno vijeće – uskoro imati i naciju". Zar zaista mislite da prije 1955. i "Državnog ugovora" nije postojala prava austrijska nacija?

JOHNSTON: O ovom pitanju pišem u novoj knjizi *Der österreichische Mensch. Kulturgeschichte der österreichischen Eigenart...* U knjizi je izbjegnuto diskurs o "austrijskoj ideji", pa tako i "austrijskoj naciji". Meni se izraz "austrijski čovjek" čini kao dobro rješenje da se opiše austrijanstvo a da se unaprijed ne upotrijebi pojam austrijske nacije. Preko dvadesetak esejista koje proučavam htjelo je koncipirati Austriju bez da tome pretpostave austrijsku naciju, i ta im je težnja blistavo uspjela. Oni su opisali austrijskog čovjeka i austrijsku kulturu a da se nisu pozivali na austrijsku naciju.

Anschluss, Mitteleuropa, Europska unija

ŠIMETIN ŠEGVIĆ: Mislite li da je Austrija mladog Adolfa Hitlera ujedno i Austrija Sigmunda Freuda?

JOHNSTON: S tim su se pitanjem bavili veliki povjesničar Friedrich Heer, koji ima važnu ulogu u mojoj novoj knjizi, i Brigitte Hamann. Ja bih na to pitanje odgovorio nijekanjem. Židovska inteligencija iz Freudova kruga imala je malo ili ništa zajedničkog s intelektualnim proletarijatom u kojem se kretao Hitler. Običavam te dvije razine razdvajati. Naravno, prođu nas žmarci užasa kada Freuda usporedimo primjerice s Lanzom von Liebenfelsom, s kojim se susreo, no, znamo, Freud se jedva i interesirao za pokrete podzemlja. Njegov i Hitlerov životni svijet jedva su se doticali.

ŠIMETIN ŠEGVIĆ: Neki povjesničari su Beč, odnosno bečku mladež s početka XX. stoljeća opisali kao politički inertnu. Masa, koja se od politike korak po korak udaljavala, okrenula se estetskoj strani života, okrenula se umjetnosti i kulturi. Nije li se upravo suprotno događalo s mladima u Hitlerovo vrijeme?

JOHNSTON: Da. To su dva pitanja. Prvo o bečkoj mladeži i kulturi uoči prelaska na novo stoljeće. Već spomenuti Oskar Benda, u neobičnoj knjizi *Die österreichische Kulturidee in Staat und Erziehung* iz 1936, objasnio je esteticizam bečke mladeži na sljedeći način: sinovi i kćeri “novčane aristokracije” su se u drugoj i trećoj generaciji sami po sebi okrenuli prema kulturi, i to nije bilo ništa posebno bečko. Do stanovite mjere to se događalo i u Münchenu. No, možda su političke prilike i rješenja bili manje jasni u Beču – politika je bila monopol aristokrata, birokrata i oficira, a nove su generacije imale manje interesa za nju.

A sada nešto o Hitleru. Prvo, meni je bitna činjenica da je Hitler porijeklom iz Innviertela, austrijske regije na granici s Njemačkom. Stanovnici toga kraja ne mogu se odlučiti pripadaju li Njemačkoj i Gornjoj Austriji. Njemačka i Gornja Austrija ne trpe Beč, oni su ostali na neki način "outsideri". Drugo, mladi Hitler u Beču bio je intelektualni proleter. To je poznata socijalna grupa: njezini pripadnici su ogorčeni ljudi, ponekad cinični i imaju tek slučajne kontakte s visokom kulturom – njihovo znanje je arbitrarno... Hitler je izabrao nekolicinu ludih mističkih mislilaca toga doba, poput Guida von Lista i Lanza von Liebenfelsa, a bilo je i drugih – svi iz političkog podzemlja. Za političkoga proletera tipično je da se zanima za takve ljude. Mišljenja sam da je Hitlera u politiku uveo Prvi svjetski rat, a ne austrijska situacija. Potakli su ga Svjetski rat, pa kriza u svijetu i potom događanja u Bavarskoj. Iz Beča je nosio sjećanja na Lista i Lanza, na časopis *Ostara*, na proletarijat što ga je pozivao u svoj pokret. Hitlerov pokret bio je pokret nerazvijenog proletarijata. Ali meni se čini da impulsi, politika... nisu dolazili iz Austrije, već iz Njemačke. Činjenica da je dolazio s Inna, Hitleru je izrazito olakšala prelazak u Bavarsku. Pa što bi se i moglo očekivati? Njegova politika ima, dakle, puno manje veze s Bečom nego što bi se to moglo pretpostaviti.

ŠIMETIN ŠEGVIĆ: Austrijski pravnik Friedrich Ferdinand Gabriel Kleinwächter je početkom 1920-ih izdao knjigu o "njemačko-austrijskom čovjeku" i o pitanju *Anschlussa*. U toj knjizi, među ostalim, piše: "Austrijanac nije ništa drugo negoli Nijemac. Nijemac s vlastitim posebnostima, ali s posebnostima ništa većim od posebnosti koje već postoje među ostalim plemenima". Mislite li da se Austrijanac Prve republike doista tako osjećao?

JOHNSTON: Bilo je mnoštvo "njemačko-austrijskih" ljudi koji su se mogli prepoznati samo u sprezi s Njemačkom. Zaista, između 1920. i 1938. bilo je možda i više zastupnika ideje o *Anschlusu* od zalagatelja za austrijanstvo. Moja se nova knjiga bavi potonjom

skupinom jer glavni njezini predstavnici najčešće bivaju zaboravljeni. Tragično je što su baš zagovaratelji jedne samostalne republike pali u zaborav, dok su njemačko-austrijski ideolozi, poput Josefa Nadlera, Heinricha Rittera von Srbika i Josefa Weinhebera, još uvijek aktualni. Moja će nova knjiga tu nepravdu ispraviti. Moramo bolje upoznati anti-*Anschluss* rodoljube.

ŠIMETIN ŠEGVIĆ: U staroj Habsburškoj Monarhiji pjevala se Haydenova “Kaiserlied” kao himna. No, pošto je u Prvoj republici zabranjena, nastala je “bezvučna” Renner-Kienzl himna koja je pak odmah potom odmijenjena još jednom Haydnovom melodijom – “Deutschland, Deutschland über alles”. Tek je 1947. Paula von Preradović, unuka hrvatskoga pjesnika Petra Preradovića, napisala današnju austrijsku himnu. Ne bi li se i kroz povijest austrijske himne prikazati nastajanje i krize austrijskog identiteta?

JOHNSTON: Zasigurno je izuzetno simbolično da je unuka hrvatskog pjesnika napisala stihove sadašnje himne. Paula von Preradović htjela je pozitivno nasljeđe habsburške prošlosti iskoristi u službi Druge republike. Upada u oči da nadareni pisci Prve republike nisu bili u stanju napisati dostojni tekst za himnu. Pjesnički talenti su postojali, no malo tko se stavio u službu državne himne. Mogli bismo o tome raspravljati da su nam austrijske osobine rasvijetlili esejisti popu Hofmannsthala, Wildgansa i Werfela, a ne liričari.

ŠIMETIN ŠEGVIĆ: Poslije ponovnog ujedinjena Njemačke u austrijskoj je politici nastala ideja o “austrijskoj Mitteleuropi”. Što mislite, zašto je austrijski pokušaj da ponovno posreduje između Zapada i Istoka propao?

JOHNSTON: Pojam “austrijske Mittteleurope” već je jako zastario, ali austrijska diplomacija djeluje i dalje kao posrednik između reformiranih država Istoka i Zapada. Primjerice, idući tjedan putujem u Sarajevo, gdje austrijska vojska sudjeluje u restauraciji školskih

zgrada. Austrija je u Bosni dobrodošla, a Austrijanci mogu biti ponosni na svoj doprinos u obnovi zemlje. Nažalost, premalo Austrijanaca zna za takve inicijative. Međutim, da je Austrija preuzela visoku ulogu posrednika, samo bi bila nanesena šteta.

ŠIMETIN ŠEGVIĆ: Od 1995. godine Austrija je članica Europske Unije. Možete li kao stručnjak za povijest austrijskog duha uočiti neke promjene? Da li je tih trinaest godina imalo kakvog utjecaja na cjelokupnu predodžbu o austrijskom identitetu?

JOHNSTON: Ulazak u EU obustavio je užurbanost kakvu je pokrenula debata o identitetu. Od 1995. Austrijanci svoju ulogu u Europi primaju mnogo mirnije. Porast prosperiteta i uspon potrošačkog društva ljude navodi da se manje brinu za identitet. Ustvari, upravo bi moja nova knjiga trebala pokrenuti dublju debatu o osebnosti Austrije. Vjera u budućnost unutar EU tvori osnovu za strahovito razilaženje s prošlosti kulture austrijske osebnosti.

ŠIMETIN ŠEGVIĆ: Tijekom Vašeg jučerašnjeg predavanja govorili ste o "austrijskom čovjeku" i spomenuli ste dobro uvriježenu sintaksu – austrijski čovjek kao "veleposlanik (europske) kulture". Mislite li da se danas ta sintaksa manje-više iskorištava?

JOHNSTON: Naravno da sam izraz spomenuo u ironičnom smislu. To je velika rečenica koja se već puno godina koristi. Karl Kraus je rekao: "Ulice Beča su popločane kulturom, a ulice drugih gradova asfaltom"... Tako je već bilo prije Prvog svjetskog rata. Austrijanci su tomu težili. No, začudo, u "mojih" se esejista sve do sredine Prvog svjetskog rata riječ kultura malo kada pojavljuje. Pije rata se uopće manje govorilo o kulturi. Robert Musil jedan je od prvih. Da, u današnje doba pozitivan stav imaju, primjerice, dr. Ehalt i njegovi kolege. Oni su dobro istaknuli kulturne institucije i prilike. To je impozantno! Svake večeri imam odabir od četiri priredbi! Svake večeri! I to je... veliki dobitak! Beč je, uz Pariz i London, po kulturnim institucijama možda najbolje opremljen

grad na svijetu. Održavaju se velike priredbe. Ponuda je pametno osmišljena, raznolika – ima za svakoga ponešto – i uvijek dođe neočekivano. Kao posjetitelj nisam doživio ništa negativnog. A sviđaju mi se i šale o kulturnoj “pre-ponudi”. Austrijanci se šale o nečemu vrlo pozitivnom. Napravio bih jednu usporedbu: prijevozni sustav Beča jedan je od najefikasnijih na svijetu, a kulturni jedan od najboljih. A to su tvorevine posljednjih trideset godina. Austrijanci trebaju na to biti izrazito ponosni.

ŠIMETIN ŠEGVIĆ: No, primjetan je i pesimizam. Mnogi kažu da je Austrija imala puno velikih mislilaca, velikih ljudi, no da su oni, naposljetku, svi završili tragično?

JOHNSTON: Začudo, Mađari su na moju knjigu u 1970-ima reagirali tako da ih je ponajviše zanimao broj suicida, što su vidjeli kao glavnu stvar u staroj Austriji. To me zaprepastilo. Za mene je to bila sporedna stvar. Tema životnoga pesimizma pojavljuje se tek u nekolicine austrijskih mislilaca, potpuno nepoznatih. Moje poglavlje o stanovitom Hansu Prageru sigurno će vas zanimati. On je bio praški židov koji je postao protestant, oženio sestru Felixa Brauna te potom napisao knjigu u Dostojevskom. U toj knjizi on vrednuje Austrijance iz perspektive Dostojevskog. To je najtragičnija vizija Austrijanaca kakva uopće postoji. U svojim sam proučavanjima otkrio da je Prager otišao predaleko u tragičarski smjer – naprosto je pretjerao. Drugi nisu ni bilježku napravili o njemu, njegov esej o tragediji Austrijanaca ostao je mrtvo slovo. Meni se čini da je ta mrtva šutnja simptom. Austrijanci Prve republike se s takvom samo-analizom nisu mogli identificirati. Oni su ju odbacili, jednostavno nisu ni reagirali. Što se mene tiče, rekao bih da se granice određenoga pesimizma ne trebaju prijeći – on je tek jedan mali dio općega raspoloženja. Zapravo, je austrijski čovjek prilično uravnotežen. Općenito govoreći, Austrijanac nije nikakav Dostojevski. Vrlo sam znatiželjan što će se govoriti o mojem tekstu o Hansu Prageru... on će biti novo ime, nitko ne zna za njega!

Što će se reći o njemu? Unaprijed mogu reći da se Austrijanci, današnji, pa ni oni najpesimističniji, neće moći složiti s Pragerom.

ŠIMETIN ŠEGVIĆ: Pred kraj, jedno možda malo provokativnije pitanje: budući da su u Austriji, poslije nedavnih izbora, stranka Jörga Haidera (BZÖ) i Slobodarska stranka zajedno osvojili oko 28% ukupnih glasova, ne bi li se moglo reći da je potrebna ponovna debata o "svladavanju prošlosti" (*Vergangenheitsbewältigung*)?

JOHNSTON: Taj je pojam nastao nakon rata. U današnje doba trebamo suptilniji pojam, nešto kao "probavljanje prošlosti" (*Vergangenheitsverdauen*). Više se ne mogu svladavati naci-ostaci. No, s time u vezi mora se spomenuti i činjenica da je u Americi svaka od devet saveznih država imala vlastitu priču. Na saveznoj razini bi trebalo nastaviti razilaženje od ostataka nacizma.

ŠIMETIN ŠEGVIĆ: Iako ste o tome već na više mjesta govorili, možete li nam predstaviti ukratko vašu novu knjigu *Gibt es einen Österreichischen Menschen?* koja bi u Austriji trebala izaći u prodaju početkom 2009. godine?

JOHNSTON: Knjiga *Der österreichische Mensch. Kulturgeschichte der österreichischen Eigenart* bavi se s 25 esejista koji su imali raznolike odgovore na pitanje: "Koliko se Austrija i austrijska kultura razlikuju od drugih zemlja, posebice od Njemačke"? Knjiga iznosi bezbroj teza oko tog pitanja s nakanom da austrijskom čitatelju ponudi razloge da krene iznova, da ponovno obrazloži pronalaznje samoga sebe. U spektru zaboravljenih teza o austrijskim osobinama moja je osnovna težnja bila to neviđeno bogatstvo ideja dovesti pred publiku. Na temelju ove knjige može se, i treba, iznova otvoriti diskusija o austrijskom identitetu koja bi mogla doći do dosad nedosegnutih dubina. U knjizi će svaki čitatelj pronaći ovog ili onog esejista s kojim će se moći identificirati. U tom smislu knjiga služi tome da pobudi nove impulse i gledišta na Austriju u čitatelja iz svih struja. Koliko god se to činiti začuđujućim,

najbolji eseji o Austriji se tek trebaju otkriti. Sigurno će trebati vremena da ih publika usvoji u svoj njihovoj širini i dubini. Nadam se da će nakon toga knjiga imati i trajniji utjecaj na naredne debate. Mislioci predstavljeni u knjizi zaslužuju pozornost svih Austrijanaca.

ŠIMETIN ŠEGVIĆ: Profesore Johston, zahvaljujem Vam se od srca na razgovoru, i nadam se da Vas nakon promocije nove knjige možemo očekivati i u Zagrebu!

Kazalo imena

- Adorno, Theodor W. 13
- Balandier, Georges 9
- Basil, Otto 28
- Becker, Ernst 15
- Benda, Oskar 22, 24, 31
- Binion, Rudolph 14
- Böhm, Wilhelm 30
- Bolzano, Bernard 19
- Borges, Jorge Luis 21
- Boucher, David 11
- Braudel, Fernand 26
- Braun, Felix 35
- Chateaubriand, François-René de 9
- Collingwood 11
- Collingwood, Robin George 11, 12
- Demetz, Peter 21, 23
- Dilthey, Wilhelm 9, 11
- Dostojevski, Fjodor Mihajlovič 35
- Dvořák, Max 14, 19
- Ehalt, Hubert Christian 34
- Elias, Norbert 10
- Erikson, Erik 13
- Ferenczi, Sándor 25
- Florovsky, Georges 15
- Franjo Ferdinand, prijestolonasljednik 27
- Franjo Josip, car 20, 25, 26, 27
- Freud, Sigmund 12, 13, 20, 31
- Fromm, Erich 13
- Gay, Peter 13
- Gombrich, Ernst 4, 14
- Gregorovius, Ferdinand 9
- Gross, Hans 23
- Gross, Otto 23
- Gubser, Mike 14, 21
- Haider, Jörg 36
- Hamann, Brigitte 31
- Harnack, Adolf von 16
- Hassinger, Hugo 24, 25
- Haydn, Joseph 33
- Heer, Friedrich 5, 31
- Hertzka, Theodor 25
- Herzl, Theodor 25
- Hitler, Adolf 4, 31, 32
- Hofmannsthal, Hugo von 33
- Husserl, Edmund 19
- Jakob, David 25
- Janik, Allan 4
- Kafka, Franz 20
- Keller, Gottfried 18
- Kelsen, Hans 4
- Kennedy, John F. 10
- Klarmann, Adolf 19

- Kleinwächter, Friedrich F. G. 32
Klimt, Gustav 12
Kokoschka, Oskar 12
Kraus, Karl 5, 34
Kris, Ernst 14
- Lee, Henry A. 19
Liebenfels, Lanz von 31, 32
List, Guido von 32
Loos, Adolf 12, 25, 26
Löwenthal, Leo 13
Lukács, György 25
- Mahler, Gustav 19
Mannheim, Karl 25
Marcuse, Herbert 13
Marija Terezija, carica 24
Mazlish, Bruce 14
Meinecke, Friedrich 9, 11
Musil, Robert 3, 34
- Nadler, Josef 33
- Obama, Barack H. 10, 11
Oton III., car 5
Ottokar II., kralj 23
- Panofsky, Erwin 14
Paulsen, Wolfgang 20
Pavao (apostol) 16
Petzold, Arnold 25
Plaschka, Richard Georg 23
Politzer, Heinz 20
Popovici, Aurel 28
Prager, Hans 35, 36
Preradović, Paula von 33
Preradović, Petar 33
Prinz, Friedrich 23
- Rank, Otto 13, 14, 15
Riegel, Alois 14
Roazen, Paul 13, 20
Rodman, John 20
Rothacker, Erich 11
Rubens, Peter Paul 17
Rudolf, prijestolonasljednik 26
Ruskin, John 9
- Sachs, Hans 13
Schäffer, Adalbert 18
Schiele, Egon 12
Schorske, Car 4, 18, 22
Schumpeter, Joseph 4, 9, 19
Schwarzwald, Eugenie 23, 26
Sickel, Theodor von 3
Spector, Scott A. 21, 23
Srbik, Heinrich von 9, 12, 33
Stekel, Willhelm 13
Sterba, Richard 13
Sybel, Heinrich von 3
- Tadler, Julius 26
Tillich, Paul 15
Tintoretto 17
Toulmin, Stephen 4
Toynbee, Arnold J. 18
Troeltsch, Ernst 11
- Unger, Günter 29
Urzidil, Johannes 23
- Weber, Max 16
Weinheber, Josef 33
Werfel, Franz 19, 24, 33
Wildgans, Anton 4, 24, 33
Wittgenstein, Ludwig 19, 20

Sugovornici

WILLIAM M. JOHNSTON

Rođen 1936. u Bostonu (Massachusetts), obrazovanje započinje u privatnim školama, a 1954. ga nastavlja kao dodiplomski i poslijediplomski student na Harvardu, gdje 1958. s *magna cum laude* diplomira povijest, a 1965. stječe titulu doktora znanosti. Od 1965. do 1999. godine radi kao profesor na University of Massachusetts Amherst, a 2004. postaje profesor emeritus. Johnstonov znanstveni interesi su intelektualna historija Europe i povijest religija. Ugled je stekao rano knjigom o prvim godinama intelektualnog sazrijevanja R. G. Collingwooda (*The Formative Years of R. G. Collingwood*, 1967), a svjetski je postao poznatim knjigom *The Austrian Mind* (1972), prevedenom u Austriji i Njemačkoj, Francuskoj, Rumunjskoj, Japanu, Hrvatskoj. Dobitnik je, među ostalim, i Austrijske nagrade za povijest za rukopis te knjige. Od 1999. je umirovljen i živi u Australiji, gdje od 2001. na *Yarra Theological Union, Melbourne College of Divinity* predaje Povijest crkve u Europi.

Knjige

The Formative Years of R. G. Collingwood, Martinus Nijhoff, Den Haag 1967.

The Austrian Mind: An Intellectual and Social History 1848-1938, University of California Press, Berkeley 1972. Prijevod na hrvatski: *Austrijski duh: intelektualna i društvena povijest od 1848. do 1938*, prev. Janko Paravić, Globus, Zagreb 1993.

Vienna, Vienna, Clarkson Potter, New York 1981.

In Search of Italy: Foreign Writers in Northern Italy since 1800, Pennsylvania State University Press, University Park 1987.

Celebrations: The Cult of Anniversaries in Europe and the United States Today, Transaction Publishers, New Brunswick 1991.
Recent Reference Books in Religion, InterVarsity Press, Downers Grove 1996.

FILIP ŠIMETIN ŠEGVIĆ

Rođen je 1986. u Zagrebu. Od 1988. do 1997. živi u Beču, gdje je pohađao i prva četiri razreda osnovne škole. Klasičnu gimnaziju u Zagrebu upisuje 2000. Nakon položene mature 2004. upisuje studij povijesti na Filozofskom fakultetu, gdje je sada apsolvent. Tokom akademske godine 2006./2007. bio je stalni član uredništva časopisa studenata povijesti *Pro Tempore*. Također sudjelovao je i u brojnim projektima i manifestacijama kao što je Zagrebačka konferencija o budućnosti nastave njemačkog jezika u zemljama Srednje i Istočne Europe. Dobitnik je Rektorove nagrade u akademskoj godini 2006/2007. za rad pod naslovom “*Vienna gloriosa: europsko središte barokne kulture i politike*”.

DIJALOG S POVODOM

2. svezak

William M. Johnston – Filip Šimetin Šegvić
“AUSTRIJSKI DUH” – PRIJE I POSLIJE

Nakladnik

FF Press

I. Lučića 3, Zagreb

Za nakladnika

Miljenko Jurković

Urednik

Drago Roksandić

Tehnički urednik

Boris Bui

Razgovor s njemačkog preveo

Filip Šimetin Šegvić

Jezična i stručna redakтура

Jadranka Brnčić

Likovno rješenje korica

ŠTAR + Marijana Račić

Tisak i uvez

Tiskara Rotim i Market, Lukavec

ožujak 2009.

CIP zapis je dostupan u računalnom
katalogu Nacionalne i sveučilišne
knjižnice u Zagrebu pod brojem 697271.